

Андрій Матвійчук,

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри правових
природоохоронних дисциплін,
Навчально-науковий інститут права
Національного університету водного господарства
та природокористування

Andrii Matviichuk,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Legal
Environmental Disciplines,
Educational and Scientific Institute of Law,
National University of Water Management and
Environmental Engineering
 <https://orcid.org/0000-0002-0008-8589>
✉ amvriv06@ukr.net

Ольга Мітчук,

доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, завідувач кафедри інформаційного
права та юридичної журналістики
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування

Olga Mitchuk,

Doctor of Science in Social Communications,
Professor, Head of the Department of Information Law
and Legal Journalism of the Educational and Scientific
Institute of Law of the
National University of Water and
Environmental Engineering
 <https://orcid.org/0000-0002-1011-7320>
✉ o.a.mitchuk@nuwm.edu.ua

Інна Сипченко,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент, заступник завідувача кафедри
журналістики та філології
Сумського державного університету

Inna Sypchenko,

Candidate of Sciences in Social Communications,
Associate Professor, Deputy Head of the Department
of Journalism and Philology,
Sumy State University
 <https://orcid.org/0000-0003-3323-3786>
✉ i.sypchenko@journ.sumdu.edu.ua

АКСІОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА І ЦІННІСНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЗНАЧЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ КРИЗОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

AXIOLOGICAL CULTURE AND VALUE INTELLIGENCE: SIGNIFICANCE AND PERSPECTIVES FOR CRISIS JOURNALISM

АНОТАЦІЯ. Проблеми й виклики, що постали перед українською журналістикою в умовах широко-масштабної російсько-української війни актуалізують дослідницьку увагу до професійної готовності сучасного українського журналіста, що включає сформованість аксіологічної культури й розвинений ціннісний інтелект, чому присвячений пропонований увазі читача матеріал.

Для формування авторської позиції залучено матеріали, у яких розкрито проблемні аспекти кризової журналістики, зокрема морально-етичного й ціннісного плану. Своєю чергою, основою міркувань з приводу таких феноменів, як-от аксіологічна культура і ціннісний інтелект, були праці українських і зарубіжних дослідників, які працювали в аксіологічному предметному полі.

Метою роботи є концептуалізація феноменів аксіологічної культури і ціннісного інтелекту у зв'язку з особливою актуальністю аксіологічного складника професійної готовності сучасного українського журналіста. Задля реалізації вказаної мети залучено загально теоретичні й аналітичні методи.

Опрацьований автором матеріал за допомогою вказаних методів дозволив сформулювати оригінальні визначення понять «аксіологічна культура», «аксіологічна культура гуманістичного плану» і «ціннісний інтелект». У роботі показано, що аксіологічна культура засвідчує здатність особистості вибудовувати свої життєві стратегії з усвідомленням їхнього ціннісного фундаменту (в ідеалі – на ґрунті гуманістичних, позитивних цінностей). Розвинений ціннісний інтелект розглядається як вагома передумова вирішення життєвих і професійних ціннісних колізій.

У роботі наголошується, що теоретичні уявлення про аксіологічну культуру і ціннісний інтелект надають методологічну основу для практичного вирішення у подальших дослідженнях питання формування аксіологічного складника професійної готовності сучасного українського журналіста.

Ключові слова: кризова журналістика; журналістська етика; ціннісний інтелект; аксіологічна культура.

ABSTRACT. The problems and challenges faced by Ukrainian journalism in the context of the full-scale Russian-Ukrainian war actualize research attention to the professional readiness of a modern Ukrainian journalist, which includes the formation of axiological culture and developed value intelligence, the subject of the material offered to the reader's attention.

Materials revealing problematic aspects of crisis journalism, particularly of a moral, ethical, and value nature, were used to form the author's position. In turn, the reflections on such phenomena as axiological culture and value intelligence were based on the works of Ukrainian and foreign researchers working in the axiological subject field.

The purpose of the presented work is to conceptualize the phenomena of axiological culture and value intelligence in connection with the particular relevance of the axiological component of the professional readiness of a modern Ukrainian journalist. General theoretical and analytical methods were employed to achieve this goal.

The material processed by the author using these methods allowed for the formulation of original definitions of the concepts of «axiological culture,» «axiological culture of a humanistic nature,» and «value intelligence.» The paper shows that axiological culture testifies to the individual's ability to build their life strategies with an awareness of their value foundation (ideally, based on humanistic, positive values). Developed value intelligence is considered an important prerequisite for resolving life and professional value collisions.

The paper emphasizes that theoretical ideas about axiological culture and value intelligence provide a methodological basis for the practical solution in further research of the issue of forming the axiological component of the professional readiness of a modern Ukrainian journalist.

Keywords: crisis journalism; journalistic ethics; value intelligence; axiological culture.

© А. Матвійчук, О. Мітчук, І. Сипченко, 2025

Вступ. Кризові ситуації є викликом для усього суспільства і передусім для тих його інститутів, на які покладено місію забезпечення і підтримки фундаментальних прав і свобод людини. До таких соціальних інститутів належить журналістика, яка фактично уповноважена суспільством забезпечувати право на свободу думки і слова, право на доступ до інформації, тобто тих прав, що зафіксовані у ст. 34 Конституції України [3]. Водночас реалізація вказаної місії щодо отримання громадянами вільної та неупередженої інформації в умовах широкомасштабної війни пов'язана із значними викликами для самих журналістів. Без перебільшення вся українська журналістика нині потрапляє під статус кризової журналістики.

Відповідно до досліджень Інституту масової інформації, що систематично проводилося упродовж 2022-2024 років, до п'ятірки головних викликів цього періоду для української медіасфери

належать: 1) психологічне виснаження, неможливість відпочинку та постійний стрес; 2) економічні та фінансові труднощі; 3) безпекові ризики через російську військову агресію проти України; 4) кадрова криза в медіа; 5) зростання впливу телеграм-каналів з маніпуляціями й дезінформацією [9]. Складність ситуації у національній журналістиці характеризується і тим фактом, що, за даними Інституту масової інформації, 51% опитаних українських журналістів станом на грудень 2024 року вважали, що ситуація зі свободою слова в Україні погіршилася (для розуміння проблеми показники минулих років: 41,1% – 2023 р., 43,4% – 2022 р.).

Сукупно вказані проблеми й виклики очевидно позначаються на якості української журналістики або взагалі призводять до відтоку фахівців із професії журналіста, що також зумовлено мінімізацією або втратою ціннісної мотивації до журналістської роботи. Теоретичною й практичною проблемою у зв'язку із зазначеним спра-

ведливо вважати пошуки шляхів актуалізації у ціннісно-смісловій сфері сучасного українського журналіста таких універсальних цінностей, як-от: справедливість, свобода, демократія, громадянська активність у поєднанні зі спеціальними професійними цінностями, як-от: об'єктивність, неупередженість, чесність, достовірність.

Наголосимо, що особливо виразно ціннісні аспекти у професійній діяльності журналіста проявляються під час роботи з матеріалами, що присвячені конфліктно вразливим групам населення, а саме: вимушено переміщеним громадянам, мешканцям окупованих територій, свідкам і жертвам воєнних злочинів або представникам протилежної сторони конфлікту. Крім того, «кожна війна змушує шукати відповідь на питання, чи журналіст може бути незаангажованим спостерігачем, адже саме цього вимагають правила журналістської роботи» [1, с. 55]. Тобто знову виходимо на ціннісну проблематику в журналістській професії.

Зважаючи на означене, маємо підстави стверджувати про особливу актуальність аксіологічного складника професійної готовності сучасного українського журналіста, що включає сформованість аксіологічної культури й розвинений ціннісний інтелект, чому присвячений пропонований увазі читача матеріал.

Зазначимо, що для формулювання дослідницької проблеми й авторської позиції щодо її вирішення залучені матеріали за двома основними напрямками.

Передусім ті напрацювання, що стосуються кризової журналістики, яких внаслідок масштабної російсько-української війни, на жаль, з'явилося за кілька попередніх років доволі багато. Зокрема, варто звернути увагу на праці таких авторів, як-от: П. Андрусечко, П. Бондаренко, Н. Букіна, О. Голуб, М. Дворовий, Д. Дуцик, І. Земляна, В. Іванов, А. Коваленко, С. Кость, Л. Кузьменко, А. Куликов, Л. Куш, Т. Печончик, М. Ратушний, О. Романюк, А. Сухарина, І. Чулівська, Т. Хоменко, В. Яворський. У своїх дослідженнях автори порушують різні питання теорії і практики кризової журналістики, але, як правило, виходять на тему моральних і ціннісних засад професійної діяльності, які становлять основу журналістських стандартів. Зокрема, про це пишуть і члени Комісії з журналістської етики [6], і воєнні журналісти,

які висвітлювали кризові ситуації починаючи з 2014 року – подій на Майдані [1].

Водночас, в умовах війни, у журналістському середовищі усе частіше лунають голоси щодо необхідності «переосмислити місію, функції, роль та місце журналістики у ствердженні нації, яка упродовж віків виборювала право на свою державність, а нині зударилася в кривому двобою з одвічним російським агресором» [8]. Іншими словами, місією української журналістики вбачається деактуалізація пострадянських і проросійських ціннісних орієнтацій й наративів, формування панукраїнського ціннісного простору, що органічно корелює з ціннісним простором об'єднаної Європи. Отже, потреба внутрішніх ціннісних перетворень української журналістики детермінована необхідністю консолідації українського суспільства шляхом об'єднання у такому панукраїнському ціннісному просторі. Своєю чергою, відповідне завдання потребує сформованості високого рівня аксіологічної культури і пов'язаного з нею розвиненого ціннісного інтелекту.

Відтак, для розуміння того, у який спосіб досягнути сформованості аксіологічної культури й розвиненого ціннісного інтелекту, маємо передусім укласти уявлення про зазначені феномени. Авторські міркування з цього приводу ґрунтуються на працях дослідників, які працювали в аксіологічному предметному полі. Значний вплив на результати нашого дослідження мають праці таких всесвітньо відомих фахівців з питань ціннісної теорії, як-от: Н. Гартманн, К. Грейвз, Р. Інґлґарт, Ф. Клакхон, Т. Парсонс, М. Рокіч, Ф. Стробек, М. Шелер, Ш. Шварц, Я. Хомплевич. Серед українських дослідників ціннісної проблематики виокремимо таких дослідників: М. Галицька, С. Гринюк, М. Желуденко, А. Кавалеров, Ю. Пелех, А. Ручка, М. Савостьянова, М. Цибра, Н. Шетеля, О. Шолох, А. Ярошенко. Роботи згаданих науковців сприяли тому, що в сучасному інтелектуальному полі утвердилося переконання, що цінності, будучи елементами культурної системи й, водночас, інтерналізовані в особистостях, мають статусу феноменів, які визначально впливають на поведінку людини і суспільства загалом. Крім цього, аналіз праць сучасної аксіології привів нас до висновку, що «соціальний простір постає як нашарування життєвих просторів конкретних людей, які керуються у своїх життєвих стратегіях певними цін-

ностями й реалізують сформовані ними ціннісні орієнтації» [4, с. 336]. Важливою для нас є також позиція, що поряд із цінностями інші ціннісні феномени – ціннісні орієнтації, ціннісні пріоритети, аксіологічна культура, ціннісно-сміслова сфера особистості, виступають чинниками суспільних змін і перетворень, впливають на соціальні, економічні та політичні процеси [13].

Узагальнений нами матеріал надав можливість сформулювати власне бачення таких феноменів, як-от аксіологічна культура і ціннісний інтелект, що, як ми наголошували, мають особливе значення для сучасної української журналістики, зокрема для кризової журналістики.

Метою роботи є концептуалізація феноменів аксіологічної культури і ціннісного інтелекту у зв'язку з особливою актуальністю аксіологічного складника професійної готовності сучасного українського журналіста.

Методологія пропонованого дослідження обумовлена його теоретичним характером, що робить обґрунтованим залучення загально теоретичних й аналітичних методів, зокрема монографічний метод, а також такі методи, як-от: аналіз, синтез, індукція і аналогія. Використаний в роботі методологічний апарат сприяв досягненню заявленої мети дослідження.

Результати й обговорення. На початку нашого дослідження було зазначено, що цінності й інші ціннісні феномени мають фундаментальне значення для соціокультурної ситуації й визначають напрям розвитку суспільства і держави. При цьому, цінності (їхнє змістовне наповнення) і, ширше, ціннісні системи можуть еволюціонувати і мати плюралістичний характер. Втім, ціннісна свобода не є синонімом ціннісної сваволі. Допустимі ціннісні межі встановлюються, у тому числі, за допомогою перманентної суспільної ціннісної дискусії щодо прийнятності й допустимості тих чи інших цінностей, їхньої відповідності універсальним цінностям, що є спільними для різних культурних традицій. Результатом суспільної ціннісної дискусії стає певний інтелектуальний компроміс щодо актуальних (прийнятних і допустимих) цінностей. Модераторами відповідної дискусії, очевидно, мають виступати журналісти, що, власне, накладає на них значні вимоги щодо сформованості саме аксіологічної культури й пов'язаного з нею ціннісного інтелекту. З іншого боку, сам зміст професійної ді-

яльності журналістів, особливо у кризових ситуаціях, пов'язаний із необхідністю ціннісного вибору. Отже, розглянемо вказані феномени.

Поняття «аксіологічна культура» нині прийнято відносити до понять, які позначають феномени, що корелюють із завданнями, які вирішуються у межах такої наукової дисципліни, як-от аксіологія [15, с. 96-97]. В основі відповідного підходу обґрунтовані переконання, що здобутки ціннісної теорії цікаві не лише з теоретичної, наукової точки зору, але й є вагомим аргументацією щодо необхідності формування у людини аксіологічної культури.

Розумінню феномена аксіологічної культури сприяє констатація принципового зв'язку між цінностями, людською активністю і культурою, оскільки цінності визначають способи поведінки або засоби досягнення кінцевих цілей [14], вони – цінності, також постають як цілі, що їх прагне людина, і утворюють систему ціннісних пріоритетів, що стимулюють до досягнень [18], як, зрештою, стають матрицею нової культурної реальності [12]. Логічно зробити висновок, що засвоєння особистістю цінностей є передумовою формування певного типу культури і надалі реалізації певних моделей поведінки.

Своєю чергою, наявність аксіологічної культури є важливою передумовою, з одного боку, осмисленої самоідентичності, а з іншого – комунікації з іншими, зокрема з іншими як носіями інших цінностей. До уваги також беремо те, що культура потрактовується як процес творчої діяльності задля усвідомлення себе і навколишнього світу, а також власного місця у цьому світі [10]. Відповідний процес справедливо розглядати і як процес констатації, осмислення, засвоєння і сприйняття певних цінностей. Фактичний рівень культури людини (і очевидно суспільства) відображає сутність досягнутих людиною духовних і матеріальних цінностей.

При цьому цінності, будучи елементами культурної системи й, водночас, інтерналізовані в особистостях, «можуть бути ключем до інтеграції в суспільство, й причиною дезінтеграції» [4, с. 338]. Для розуміння феномену аксіологічної культури цей момент є принциповим, оскільки отримуємо підстави вести мову про аксіологічну культуру загалом і про аксіологічну культуру гуманістичного плану. Уникнути ризиків ціннісної дезінтеграції

можливо за допомогою формування індивідуальної аксиологічної культури гуманістичного плану. Вона ж допомагає залишатися людиною у ситуаціях складних морально-етичних викликів і випробувань, які, зокрема, типові у професії журналіста.

Отже, є теоретичні підстави стверджувати про феномен аксиологічної культури гуманістичного плану, яка орієнтована на сприйняття людиною гуманістичних, позитивних й конструктивних цінностей. Сформованість аксиологічної культури гуманістичного плану обґрунтовано трактувати свідченням формування особистісної культури високого рівня. Наголосимо, культура особистості (рівень її сформованості) засвідчує, якою мірою людина стала для себе та інших людиною в гуманістичному сенсі, а також чи власне людина відчуває й усвідомлює себе такою [2, с. 30].

Своєю чергою, аксиологічна культура засвідчує здатність особистості вибудовувати свої життєві стратегії з усвідомленням їхнього ціннісного фундаменту, власне як і здатність до комунікації з іншими з урахуванням аксиологічного аспекту відповідного процесу (в ідеалі – на ґрунті гуманістичних, позитивних цінностей). Крім того, «аксиологічна культура набуває виявів і у прагненні особистого вдосконалення в ціннісному контексті, намаганні зрозуміти й адекватно діяти в контексті різних ціннісних дискурсів (етнічних, корпоративних, демографічних (гендерних) тощо)» [11, с. 91]. Іншими словами, носій аксиологічної культури орієнтований на вдосконалення своїх аксиологічних знань, навичок рефлексії щодо цінностей й ціннісних пріоритетів як власних, так і соціумів, до яких належить або з якими взаємодіє. Така аксиологічна культура є умовою ціннісно визначеної активності особистості.

Аксиологічна культура важлива і у зв'язку з практикою ціннісного синтезу, відповідно до якої старі й нові цінності не обов'язково перебувають в опозиції [7, с. 176]. Синтез традиційних і модернових цінностей у межах певного соціокультурного простору може сприяти утворенню нової культурної й ціннісної реальності, що сприятиме і суспільному, і особистісному прогресу. Водночас, суб'єктами творення такої нової реальності можуть бути лише особистості з певним рівнем аксиологічної культури й культури загалом, здатністю творчо переосмислювати ціннісний матеріал.

З іншого боку, не можемо оминати увагою той момент, що «цінності й ціннісні орієнтації можуть змінюватися впродовж життя під впливом різноманітних чинників, тому принципово важливо підготувати особистість до вирішення ціннісних колізій, сформувати вміння адаптуватися до нових ціннісних обставин, уникаючи надмірного емоційного й морального навантаження, ціннісної дезорієнтації» [5, с. 81]. Формування аксиологічної культури може розглядатися як спосіб підготовки сучасної особистості до зазначених ціннісних колізій і викликів, мінімізації морального й емоційного перевантаження у процесах адаптації до нових ціннісних й соціокультурних реалій. Зауважимо, що журналіст в силу своєї професії відповідні ціннісні зміни пропускає через себе, а може бути і їхнім провідником (у варіантах pro et contra), а тому потребує особливої аксиологічної внутрішньої готовності, здатності свого інтелекту до мислення у ціннісних категоріях.

Наголосимо, що мислення особистості зі сформованою аксиологічною культурою завжди матиме ціннісний аспект поряд з прагненням до самовизначення з власним ціннісним ставленням до навколишнього світу, окремих його явищ. Власне, аксіоматичним нині є твердження, що культура (її рівень) визначає характер ставлення людини, зокрема ціннісного, до навколишнього світу – соціального й природного. Своєю чергою, це сприяє формуванню і розвитку ціннісного інтелекту особистості.

Зважаючи на означене, вважаємо обґрунтованим визначити аксиологічну культуру у такий спосіб: **аксиологічна культура** – це особистісна якість, яка полягає у здатності індивіда до повноцінного сприйняття і розуміння аксиологічних знань, володінні навичкам ціннісної саморефлексії і самоаналізу, умінні ідентифікації персональних і соціальних цінностей, моделюванні ціннісно зважених життєвих стратегій і реалізації комунікації з урахуванням ціннісного аспекту.

Водночас, аксиологічна культура гуманістичного плану, що ми її виокремили як самостійний феномен, вважаємо за можливе визначити у такий спосіб: **аксиологічна культура гуманістичного плану** – це особистісна якість, яка полягає у сформованості аксиологічної культури, що ґрунтується на гуманістичних цінностях і фактично є особливим способом

соціального буття індивіда, що полягає у прагненні й уміннях конструювати своє життя, виходячи з гуманістичних цінностей і ціннісних орієнтацій.

Необхідно зауважити, що наведені вище визначення не лише дають уявлення про означені феномени – аксіологічну культуру і аксіологічну культуру гуманістичного плану, але й містять методологічний потенціал для практичного їхнього формування.

Між тим, як наголошувалося вище, з аксіологічною культурою тісно пов'язаний ціннісний інтелект. Його необхідність актуалізується прагненням ефективно й позитивно взаємодії з навколишнім світом, що не можливо без сформованої здатності ідентифікувати, розуміти й керуватися цінностями, а також реалізувати ціннісні орієнтації. Отже, обґрунтовано стверджувати, що ціннісний інтелект постає важливою передумовою адекватної й ефективно реакції на виклики (зокрема ціннісного порядку) соціального та природного середовища. Актуальність розвитку ціннісного інтелекту також зумовлена і необхідністю вирішення життєвих ціннісних колізій, і потребами особистісного характеру – ціннісними пошуками, ціннісними переживаннями, пошуками і формуванням індивідуальних ціннісних ієрархій та ціннісних орієнтацій. Відтак, «формування ціннісного інтелекту – це набуття й засвоєння навичок знаходити такі оптимальні ціннісні патерни взаємин з іншими людьми або соціальними утвореннями у процесі міжособистісної взаємодії, які створюватимуть ситуацію безпеки і спокою у відповідних взаєминах» [4, с. 337]. Практика формування ціннісного інтелекту має враховувати його надзвичайний зв'язок з аксіологічним знанням, його теоретичними й практичними напрацюваннями [16, с. 182]

Зауважимо, що ціннісний інтелект людини на етапі формулювання відповідної концепції визначено нами як здатність ідентифікувати, розуміти й толерантно сприймати різні ціннісні світи (особистісні, групові, соціальні) [4]. Подальше опрацювання відповідного концепту сприяло більш досконалому понятійному оформленню поняття «ціннісний інтелект», який було детерміновано «як специфічну когнітивну якість особистості, що засвідчується сукупністю психічних інтелектуальних процесів, які забезпечують людині можливість ціннісного самовизначення на підставі інтеріоризованого аксіологічного знання і ієрархізованого інди-

відуально-особистісного ціннісного ряду, що виступають основою вирішення життєвих (ціннісних) колізій» [16, с. 175]. При цьому ціннісний інтелект передбачає наявність певних навичок і вмій: навички вербального та невербального ціннісно зваженого спілкування; знання ціннісних установок і пріоритетів різних соціальних груп; уміння сприймати інші (відмінні) цінності; розуміння способів реалізації цінностей і ціннісних орієнтацій представниками різних соціальних груп; ефективної діяльності у зв'язку з певними ціннісними дискурсами.

Розвинений ціннісний інтелект розглядаємо також як вагомий передумову знаходження правильного рішення у ціннісному дискурсі, що може бути максимально використано різними сторонами потенційних міжособистісних або суспільних конфліктів, що, як правило, мають ціннісну природу, і з якими часто доводиться мати справу саме журналістам. Іншими словами, ціннісний інтелект потрактовуємо перспективним засобом вирішення актуальних проблем міжособистісної (і міжкультурної) комунікації, що є важливим складником професійної діяльності сучасного журналіста.

Сформованість ціннісного інтелекту має особливе значення для таких етапів соціальної інженерії, як-от: формулювання ціннісних мотивів, цілей і завдань конструювання соціальної (політико-правової) реальності. При цьому, реалізація ціннісних мотивів, цілей і завдань відбувається крізь призму певної соціальної (ціннісної) мети, ідеї, що показують, якою має бути соціальна (політико-правова) реальність для задоволення обраних цінностей, ціннісних орієнтирів та пріоритетів. Нагадаємо, що вище ми наголошували на важливості перманентної суспільної ціннісної дискусії щодо прийнятності й допустимості тих чи інших цінностей як, власне, і соціальної (ціннісної) мети або ідеї. Дискусії, модераторами яких мають стати журналісти з високим рівнем сформованості аксіологічної культури і ціннісного інтелекту.

Насамкінець зауважимо, що нині ціннісний інтелект не просто теоретичний концепт, адже здобув експериментальну перевірку. Зокрема, відповідно до авторських методик було вперше проведено пілотне дослідження визначення рівня ціннісного інтелекту і його зв'язку із рівнем морально-етичної свідомості студентів, зокрема у процесі ухвалення рішення про застосування тех-

нології генеративного Штучного інтелекту в освітніх і дослідницьких цілях [17]. Результати цього дослідження довели, що теоретичний концепт ціннісного інтелекту підтверджується емпірично, такий інтелект може бути схарактеризований як складний феномен, що детермінований низкою чинників (наприклад, віковим, гендерним, психологічним та іншими). Зрештою, є підстави констатувати перспективність подальшого опрацювання ідеї ціннісного інтелекту, зокрема і для забезпечення аксіологічного складника професійної готовності сучасного українського журналіста.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з означеної вище мети пропонуваної роботи, у процесі дослідження зроблено такі висновки й узагальнення:

1. На підставі опрацьованого матеріалу зроблено висновок, що аксіологічну культуру обґрунтовано визначити як особистісну якість, яка полягає у здатності індивіда до повноцінного сприйняття і розуміння аксіологічних знань, володінні навичкам ціннісної саморефлексії і самоаналізу, умінні ідентифікації персональних і соціальних цінностей, моделюванні ціннісно зважених життєвих стратегій і реалізації комунікації з урахуванням ціннісного аспекту. Водночас у пропонованій роботі як самостійний феномен описано аксіологічну культуру гуманістичного плану. Виклики, з якими мають справу сучасні українські журналісти внаслідок російської агресії, а також завдання деактуалізації пострадянських і проросійських ціннісних орієнтацій й наративів, стимулюють особливу увагу до питання формування у них аксіологічної культури високого рівня.

2. З аксіологічною культурою тісно пов'язаний ціннісний інтелект, який розглядаємо як специфічну когнітивну якість особистості (зокрема, журналіста), що засвідчується сукупністю психічних інтелектуальних процесів, які забезпечують можливість ціннісного самовизначення на підставі інтеріоризованого аксіологічного знання і ієрархізованого індивідуально-особистісного ціннісного ряду, що виступають основою вирішення життєвих (ціннісних) колізій. Ціннісний інтелект потрактуємо перспективним засобом вирішення актуальних проблем міжособистісної (і міжкультурної) комунікації, що є важливим складником професійної діяльності сучасного журналіста. Сформованість ціннісного інтелекту також має значення для

формулювання ціннісних мотивів, цілей і завдань конструювання соціальної реальності, що також є предметом професійної журналістики.

Уклавши теоретичне уявлення про аксіологічну культуру і ціннісний інтелект, набуваємо методологічне підґрунтя для практичного вирішення у подальших дослідженнях питання формування аксіологічного складника професійної готовності сучасного українського журналіста.

Список використаної літератури

1. Андрусечко П., Коваленко А. Від Революції Гідності до повномасштабної війни: як журналісти набували досвіду в реальних умовах: практичний посібник / за загал. ред. В. Іванова. Київ : Центр вільної преси, 2024. 56 с.
2. Галицька М. М. «Культура» та «Освіта»: взаємозумовленість понять. Педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 4. С. 28–33.
3. Конституція України від 28 Червня 1996 року (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
4. Матвійчук А. В. Концепт «ціннісного інтелекту» у соціально-філософському контексті. *Science and education: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Kyoto, Japan. 2021. С. 336–339.
5. Пелех Ю., Матвійчук А., Білоус Т. Ціннісний інтелект людини в осмисленні і вирішенні сучасних соціальних проблем. Нова педагогічна думка. 2021. Том 106 № 2. С. 77–83.
6. Посібник з журналістської етики / [Куликов А., Кузьменко Л., Дворовий М., Дуцик Д., Куш Л.]. Київ: Комісія з журналістської етики, 2023. 129 с.
7. Ручка А. Цінності та ціннісна зміна у сучасному суспільстві. Культурологічна думка. Щорічник наукових праць. 2013. №6. С. 172–179.
8. Тимошик М. Як витягнути нашу журналістику з комунікаційного болота. Універсум. 25.08.2024 р. URL: <https://universum.lviv.ua/news/our-news/25.08.2024/tym-zhurn.html> (дата звернення: 25.12.2024).
9. Українські медійники назвали п'ять основних викликів 2024 року – щорічне опитування ІМІ. Детектор медіа. 19.12.2024. URL: <https://detector>

media/infospace/article/236169/2024-12-19-ukrainski-mediynyky-nazvaly-pyat-osnovnykh-vyklykiv-2024-roku-shchorichne-opytuvannya-imi/ (дата звернення: 23.03.2025).

10. Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти. Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. Київ: Педагогічна думка, 2007. Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. С. 37–45.
11. Шетеля Н. І. Концептуально-педагогічні засади професійної підготовки майбутнього фахівця у галузі культури і мистецтв в умовах акціорозвивального середовища. Ужгород: PIK-Y, 2022. 316 с.
12. Gauvain M., Munroe R. L. Cultural Change, Human Activity, and Cognitive Development. *Human Development*. 2012. № 55. Pp. 205–228.
13. Held M., Müller J., Deutsch F., Grzechnik E., Welzel C. Value Structure and Dimensions. Empirical Evidence from the German World Values Survey. *World Values Research*. 2009. № 2 (3). Pp. 55–76.
14. Kraatz M. S., Flores R., Chandler D. The Value of Values for Institutional Analysis. *Academy of Management Annals*. 2020. № 14 (2). P. 474–512.
15. Pelekh Y. Axiopedagogy: Theoretical And Methodological Concept And Practical Perspectives. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2024. 350 p.
16. Pelekh Y., Matviichuk A. Value intelligence as a means of installation of theoretical axiology in the modern social and cultural space and in education. *Studia z teorii wychowania*. 2024. № 2(47), TOM XV. Str. 173–188.
17. Pelekh, Y., Matviichuk, A., Voitovich, I., Shlikhta, G., Androshchuk, I., & Zukow, W. Value intelligence and its impact on the use of artificial intelligence by university students in learning and scientific research: Ethical aspect. Preprint (2025-04-01). Zenodo. 2025. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15119208> (дата звернення: 5.04.2025).
18. Schwartz S., Bilsky W. Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. Vol. 53 (3). P.550–562.
- war: How journalists gained experience in real conditions: A practical guide]. Kyiv: Tsentr vilnoi presy.
- Detektor Media. (2024, December 19). Ukrainski mediynyky nazvaly piat osnovnykh vyklykiv 2024 roku – shchorichne opytuvannya IMI [Ukrainian media professionals named five main challenges for 2024 – annual IMI survey]. <https://detector.media/infospace/article/236169/2024-12-19-ukrainski-mediynyky-nazvaly-pyat-osnovnykh-vyklykiv-2024-roku-shchorichne-opytuvannya-imi> (accessed March 23, 2025)
- Filipchuk, H. H. (2007). Kulturolohichna osnova suchasnoi osvity [The cultural basis of modern education]. In O. V. Sukhomlynska, I. D. Bekh, & V. I. Luhovyi (Eds.), *Pedahohichna i psykholohichna nauky v Ukraini: do 15-richchia APN Ukrainy. T. 2. Dydaktyka, metodyka, informatsiini tekhnologii* (pp. 37–45). Kyiv: Pedahohichna dumka.
- Gauvain, M., & Munroe, R. L. (2012). Cultural change, human activity, and cognitive development. *Human Development*, 55, 205–228.
- Halytska, M. M. (2013). «Kultura» ta «Osvita»: vzaiemozuvlenist poniat [“Culture” and “Education”: The interdependence of concepts]. *Pedahohichni protsesy: Teoriia i praktyka*, 4, 28–33.
- Held, M., Müller, J., Deutsch, F., Grzechnik, E., & Welzel, C. (2009). Value structure and dimensions: Empirical evidence from the German World Values Survey. *World Values Research*, 2(3), 55–76.
- Kraatz, M. S., Flores, R., & Chandler, D. (2020). The value of values for institutional analysis. *Academy of Management Annals*, 14(2), 474–512.
- Kulykov, A., Kuzmenko, L., Dvorovyi, M., Dutsyk, D., & Kushch, L. (2023). *Posibnyk z zhurnalistskoi etyky* [Journalistic ethics guide]. Kyiv: Komisiia z zhurnalistskoi etyky.
- Matviichuk, A. V. (2021). Kontsept «tsinnisnoho intelektu» u sotsialno-filosofskomu konteksti [The concept of “value intelligence” in a socio-philosophical context]. In *Science and education: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference* (pp. 336–339). Kyoto, Japan: CPN Publishing Group.
- Pelekh, Y. (2024). *Axiopedagogy: Theoretical and methodological concept and practical perspectives*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Pelekh, Y., & Matviichuk, A. (2024). Value intelligence as a means of installation of theoretical axiology in the modern social and cultural space and in education. *Studia z teorii wychowania*, 2(47), 173–188.

References

Andrusechko, P., & Kovalenko, A. (2024). *Vid Revoliutsii Hidnosti do povnomasshtabnoi viiny: yak zhurnalisty nabuvaly dosvidu v realnykh umovakh: praktychnyi posibnyk* [From the Revolution of Dignity to full-scale

- Pelekh, Y., Matviichuk, A., Voitovich, I., Shlikhta, G., Androshchuk, I., & Zukow, W. (2025). Value intelligence and its impact on the use of artificial intelligence by university students in learning and scientific research: Ethical aspect. *Zenodo*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15119208> (accessed April 5, 2025)
- Pelekh, Yu., Matviichuk, A., & Bilous, T. (2021). Tsinnisnyi intelekt liudyny v osmyslenni i vyrishenni suchasnykh sotsialnykh problem [The value intelligence of a person in understanding and solving modern social problems]. *Nova pedahohichna dumka*, 106(2), 77–83.
- Ruchka, A. (2013). Tsinnosti ta tsinnisna zmina u suchasnomu suspilstvi [Values and value change in modern society]. *Kulturolohichna dumka*, 6, 172–179.
- Schwartz, S., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550–562.
- Shetelia, N. I. (2022). *Kontseptualno-pedahohichni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnoho fakhivtsia u haluzi kultury i mystetstv v umovakh aksiorozvyvalnoho sere-dovyscha* [Conceptual and pedagogical principles of professional training of a future specialist in the field of culture and arts in an axiological development environment]. Uzhhorod: RIK-U.
- Tymoshyk, M. (2024, August 25). Yak vytiahnuty nashu zhurnalistyku z komunikatsiinoho bolota [How to pull our journalism out of the communication quag-mire]. *Universum*. <https://universum.lviv.ua/news/our-news/25.08.2024/tym-zhurn.html> (accessed December 25, 2024)
- Verkhovna Rada Ukrainy. (1996). *Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku (zi zminamy ta dopovnen-niamy)* [Constitution of Ukraine of June 28, 1996 (as amended)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (accessed March 23, 2025)

Надіслано до редакції 30.04.2025 р.